

Marin Georgiev Utassy József

1.

Félárván nőttem én fel özvegy
anyám mellett – volt ő egész árva .
Nem adtam meg magam...
Nem voltam hős sem.
A pokolig értem.
Ám győztem s felmáztam a napvilágra.

Gyakorlatozott a terror rajtam,
De a Tank sem menthette tovább.
Magától dőlt össze sivár hatalma.
Vártuk, ámbár váratlanul talált.

És minden, miképpen volt, úgy maradt –
nem vészelt el hazám,
de felénél is kisebb boltozat
borul reá és borul reám.

2.

Oroszországban ölték meg apám. Háborús papucs kopogott.
Mindennapi kenyér táplált. Szűkek voltak a mindennapok.
Esthajnalcsillag – virrasztottam sok éjet és napot.
S megszülettem magamból apámat, én, a konok.

Fiam született. Apja volt, anyja és hazája.
A legbecsesebb volt ő. Az egyetlen.
Mire felnőtt, elment ő is a sárba.
Így hát magam fiammá is lettem.

Lelkem elvált testemtől végre.
Hogy esett, nem értem, de ismétелhetetlen.
A földön is árva voltam, s most árva az égben.
Önmagam apja s fia – vagyok már magányos szellem.

3.

Talán mivel azt akartad, mint Ő,
hogy magad maradj az egyetlen igével,
azért fosztott meg minden szükségestől
s vetett meztelen a puszta mezőkre.
S újraalkottál mindent,
s végül, mint Ő, magaddá váltál,
lettél magadban Atya, Fiú és Lélek –
vagyis a hármas egység.

S már a végtelenség táplál.

(Kiss Benedek fordítása)

Utóirat

Szerdán, szeptember 8-án felhívtam Arató Györgyöt Budapesten. Tőle tudtam meg, hogy augusztus 27-én meghalt Utassy József, és aznap lesz a temetése. Mint akit fejbe vertek, teljesen elgyengültem, könnyeim fojtogattak... A hármás baráti csoportból – Utassy, Rózsa Endre, Kiss Benedek – valaki megint elment. Ők hárman barátaim voltak irodalmi ifjúságom idejéből, Magyarország költői. Magyarország! – a múlt század 80-as éveiben, az én egyetlen elérhető Európám!

Hazafelé menet betértem a Hét Vértanú templomába, és gyertyát gyújtottam – ez volt az egyetlen dolog, amit ilyen távolságból megtehettem. Azután hazaindultam. Könnyebb lettem még egy emberrel, lényem még egy részével: hogy amikor eljön az én időm, könnyebben tudjak elszállni.

2010. szeptember 8-11. Jarema, Szófia fölött (fordította: Kraszimira Godzsakova)

Mezey Katalin

„Immár halálig levetkőztem”

Utassy Józsefről

(Ózd, 1941. március 23. – Zalaegerszeg, 2010. augusztus 27.)

A budapesti ELTE bölcsészkarán, 1961 őszén indult a magyar-népművelés szak. Az első évfolyam hallgatói közül többen is írtunk verseket: csoporttársakként kezdtük az egyetemet Utassyval és Oláh Jánossal, a következő évben ugyanerre a szakra vették föl Kiss Benedeket, Szigethy Gábort is. Tudtuk Utassyról, hogy költő, de verseit az első évben még nemigen mutatta meg senkinek, nem járt az alkotókörbe sem. Ám sajátos viccei, szokatlan öltözködése miatt ismerte őt mindenki. Nem arról volt szó, hogy szakadt ruhában ment volna színházba vagy vizsgára. Ennél átfogóbban volt ő rendhagyó. Egyszer vizsgaidőszakban például, egy kemény, fagyos reggelen a Bölcsészkar Könyvtár egyik emeleti, Váci utcára néző ablakánál ültem és tanultam, amikor megláttam Dzsót egy szál fehér pólóban, jellegzetes bordó svájci sapkájában az épület felé közeledni. Felhőkben szállt fel a lélegzet, olyan hideg volt, rajta meg a hosszúnadrág fölött csak egy rövid ujjú, nyári póló. Talán kiugrott cigarettáért, és most ér vissza. De nem, ráérősen jött, majd megállt a B épület kapujához vezető utacska sarkán, pont a(z egykori) könyvtár (egykori) bejárata előtt. Épp ráláttam. Ott állt saját lélegzete párafelhőjében jó félórán keresztül. Először azt hittem, vár valakit, de aki elment mellette, hiába köszönt rá, nem válaszolt senkinek, elfordította a fejét, mintha nem ismerne senkit, mintha nem is ő állna ott. Nem lehetett kellemes ilyen lenge öltözékben a ritkán érkező járműveken elkecmeregni a kollégiumtól idáig, hogy-hogy most mégsem igyekszik a fűtött egyetemi termék védelmébe jutni?

Tüntetett a tél ellen. Vagy dacolt, megmérkőzött a téllal.

Világéletében későn kelt, de olyan későn, hogy az már későnek sem volt mondható: kora délután, egy óra, két óra tájt. Egyetemistaként akkor is csak azért, hogy még épp elérje a menzát, ami 3-kor zárta. Ha nem volt ebédjegyem, ilyen későn jártam enni én is, mert menza végén, ha maradt, levest és krumplit, főzeléket feltét nélkül „csak úgy” is lehetett kapni akkoriban. Mikor elhagytuk az éttermet, a konyhás nénik már nagyjából végeztek a mosogatással, nagy edényekben hordták ki a maradékot, ami moslékként végezte valahol. Egy alkalommal a lépcsők előterében futottunk össze velük, a néhány

későn távozó diák a két fehér ruhás, fejkendő, megtermett asszonnyal, akik egy nagy alumínium lábost vittek épp kifelé az összeöntött étel tetején úszó egész vekni kenyérrel. Utassy felkiáltott: „- Fogadjunk, hogy ha ráállok a kenyérre, nem sülyed le alattam! Járn tudok a moslák tetején, mint Jézus Krisztus a tengeren.” Egyik évfolyamtársunk elvetemült mosollyal válaszolta: „- Jó, fogadjunk! Fizetek egy húszast, ha nem sülyedsz el!” Az asszonyok nevetve tették le elének a majd egy méter átmérőjű lábost, amelyben talán a bablevés volt a meghatározó elem, annak a tetején úszott az egész kenyér. Megpróbáltam megakadályozni a fogadást, lebeszélni róla Dzsót, de nem lehetett: „- Fogadjunk, hogy nem sülyedek el. Megállok a kenyéren!” - Fulladozó röhögések közepette, azon félcipősen, hosszúnadrágosan rálépett a sűrű ételmaradék tetején úszó veknire, amely felbillent és kicsúszott a lába alól. Hajladoztunk, forogtunk, sírtunk a szünni nem akaró, görcsös nevetéstől, Dzsó is, a konyhás nénik is, akik végül gondjukba vették a mosléken járn akaró új Krisztust és lemosták róla a lemosni valót.

Zseni volt? Ha tudnánk pontosan, mit jelent ez a szó, válaszolhatnánk a kérdésre. Így csak néhány, más kategóriába nehezen beleférő jellemzővel járulhatunk hozzá a felelethez. Valóban tudta azt is, amit sosem tanult. De ebben sem lehetünk biztosak. Bár az egyetemen, a kollégiumban ritkán és kevesen láttuk őt tanulni, mégis sokat tudott, mindig, még betegen, kórházi bezártságai idején is meglepően tájékozott volt. Igen sokat olvasott és kevésből sokat értett, élénk volt a figyelme, jó volt a memóriája, élesen vágott az esze.

Utassy József rendhagyó ember volt. Olyan ember, aki az élet minden percére, minden megszokott vagy szokatlan helyzetére rendhagyó válaszokat adott. Ezek a válaszok – legtöbbször rövid, erős gondolkodás után –, igen mélyről érkeztek, és nagy energiával törtek fel belőle. Csaknem mindig indulatosan fogalmazott, és szavai nemegyszer saját, fékezhetetlen nevetésébe fulladtak. Sokszor látszólag nem is arra vonatkoztak, amire kellett volna. Nagy mesélő volt, mondatai általában lóugrásokban közlekedtek, elhallgatásokkal, célzásokkal, szóviccekkel nem fukarkodva szórakoztatta társaságát. Egy-egy „svéd csavarral”: metaforával, szójátékkal tágabb, bonyolultabb összefüggésbe állította a dolgokat, mint azt a kérdező, vagy az esemény többi résztvevője a maga hétköznapi észjárásával várta volna. „Dzsó” szerette ugratni a társaságot, amely körülvette, szerette zavarba hozni, lerohanni az őt kérdezőt. Szerette, ha a másik „veszi a lapot”, érti, hova akar kilukadni. De azt is élvezte, ha a hallgatói nem tudták megfejteni a szavaiban, „a sorok közt” rejtőz két- vagy többértelműségeket, célzásokat, amelyek hol valamely közismert történetre, tanra, versre, poénra vonatkoztak, hol meg saját mítoszára, „utassyádáira” nyúltak vissza.

Kiszámíthatatlan volt? Nem. Utassy József volt. Kiszámíthatóan, mindig. Ami vele megtörtént, amit az ember tőle hallott, az biztosan nem történhetett volna meg mással, és nem mesélhette volna el senki más. És ami bárki mással megesett, az ugyanúgy biztos nem eshetett volna meg ővele. Nem számított neki, hogy más mit mond, mint vélekedik, ő a véleményét fegyverként forgatta, és sem Világosnál, sem sötétnél le nem tette. Ha nem akart valahol konfliktusba keveredni – mert rendszerint belekeveredett –, inkább el sem ment oda. Ennyi „okosságot”, ravaszságot megengedett magának. A nyolcvanas évek elején, egy írószövetségi összeövetelen valamilyen bizottságba, talán az Írószövetség elnökségébe jelölték. Utassy, ahogy meghallotta, nagyot kiáltott: – „Visszautasítom!” Szerettük volna rábeszélni, hogy csak vállalja el, de a mindannyiunkból kirobbanó nevetéstől nem tudtuk. Eleve elrendelésnek tűnt, a nevéből is következett, hogy az ilyesmit neki vissza kell utassytania.

Őszintesége is zavarba ejtett. Sok humorral, iróniával, öniróniával a legkényesebb eseteket is el tudta mondani – szóban is, versben is –, önmagáról és betegségéről is. Olyan szabadon beszélt, úgy sarkította ki, túlozta el, ecsetelte mások előtt, beteg tudattal elkövetett dolgait, hogy az ember egyszer csak azon vette észre magát, hogy vele nevet a kétségbeejtő történeteken. Miközben tudja, hogy mindez mekkora fájdalmat okoz, minden visszaesés milyen végzetes gondolatokat ébreszt a költőben, és milyen próbatétel környezete, családja számára.

Álljon itt befejezésül egyik utolsó éveiben született versremeke:

Nem akarok hazudni önmagamnak
sem istent, sem angyalt, sem ördögöt!
A túlvilág sátánostúl is úntat,
bár idehallom, ahogy fölrohög.

Lassacskán megérem testem elestét,
ám szellemem friss, pajkos kiskölyök.
Hagyjátok hát játszani önfeledten,
mert szent a képzelet, szent! És örök.

(Hagyjátok játszani)

Az ezüst rablánc című kötet rendezgetése

